

Summary

Hulín (Kroměříž District), “Hřebavec za drahou”. Early Medieval Period. Settlement. Rescue excavation. Only one relic of a pit-house was excavated in the expanding mining area.

Adam Fojtík, Miroslav Popelka

Hybrálec (okr. Jihlava)

Intravilán obce, parc. č. 1445/1, 1445/4.

Vrcholný středověk, novověk. Hornický areál, vesnice. Záchranný výzkum.

Při regulaci potoka byly na několika místech na úrovni hladiny vody zjištěny štěrkopísčité sedimenty, obsahující nahodile vrcholně středověkou keramiku a hutnické strusky související s blízkostí středověkých a novověkých těžebních zón polymetallických rud. V druhotné poloze byl nalezen fragment středověkého mlecího kamene (žernovu), dokládající přítomnost úpravny rud v místě dnešní obce (obr. 41).

Ve hmotě pravého břehu potoka, východně od kostela sv. Václava, bylo při bagrování nalezeno zachovalé dřevěné potrubí o vnějším průměru 40 cm a délce 5 m. Jeden konec potrubí byl opatřen železnou spojkou. Potrubí bylo uloženo souběžně s osou vodoteče. Dendrochronologicky bylo určeno jako borovice, smýcená v zimě 1616/17 (Kyncl 2019). Datačně tedy spadá do období, kdy byla ves Hybrálec obnovena po pravděpodobném zničení v době obléhání Jihlavy Jiřím z Poděbrad (Písková a kol. 2009, 189–192). Předpokládáme, že potrubí mohlo vést vodu do dnes již zaniklého hamerského rybníka, nebo pravděpodobněji do usedlosti č. 33, která také neexistuje (Těsnohlídek 2019).

Obr. 41. Hybrálec (okr. Jihlava), nález zlomku mlecího kamene v nivních sedimentech poblíž kostela sv. Václava. Foto Archaia Brno z. ú.

Fig. 41. Hybrálec (Jihlava District), medieval silver ore grinding stone was found in secondary position in alluvial sediments near St. Václav Church. Photo by Archaia Brno z. ú.

Literatura

Kyncl, T. 2019: *Dendrochronologická analýza vzorku 0400 z Hybrálce.*

Rkp. výzkumné zprávy. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Písková, R. a kol. 2009: *Jihlava. Dějiny moravských měst.* Jihlava:

Nakladatelství Lidové noviny.

Těsnohlídek, J. 2019: *Hybrálec, regulace koryta.* Rkp. nálezové zprávy č. A053/2019. Uloženo: Archiv Archaia Brno z. ú.

Summary

Hybrálec (Jihlava District), inner part of the village, plot No. 1445/1, 1445/4. Late Middle Age, Modern Age. Mining area – silver ore grinding stone; village – 17th century wooden water pipe. Rescue excavation.

Šimon Kochan, Jakub Těsnohlídek

Choryně (okr. Vsetín)

Velký choryňský rybník.

Novověk. Cesta a hospodářská budova. Povrchový průzkum.

Lokalizace: S-JTSK (X:Y) – 1134202.90:500271.73.

V listopadu 2019 provedli pracovníci Archeologického centra Olomouc povrchový průzkum dna vypuštěného rybníka v rámci projektu NAKI II „Moravské křižovatky“. Díky letecké prospekci zde byly identifikovány pozůstatky staré cesty a kamenné základy hospodářské budovy. Cesta je široká 2–3,5 m a dlouhá cca 150 m a je dlážděná většími říčními valouny a ojedinělými cihlami. Základy obdélné budovy s rozměry 9,7 × 25,8 m jsou orientovány ZSZ–VJV, vnitřek budovy byl rozdělen sedmi až osmi kamennými příčkami o šířce 0,55–0,66 m. Obvodové zdi široké 0,6 m byly vyskládány z hrubě opracovaných plochých kamenů. Uvnitř budovy byly detektorovým průzkumem nalezeny drobné předměty novověkého stáří: železné hřebíky, podkova, mosazný knoflík a objímka s krytkou. Budova je zakreslena na mapě 2. vojenského mapování a na indikační skice.

Literatura

Neuveдено.

Zusammenfassung

Choryně (Bez. Vsetín), Velký choryňský rybník (Großer Choryner Teich). Neuzeit (19. Jahrhundert). Siedlung. Rettungsgrabung.

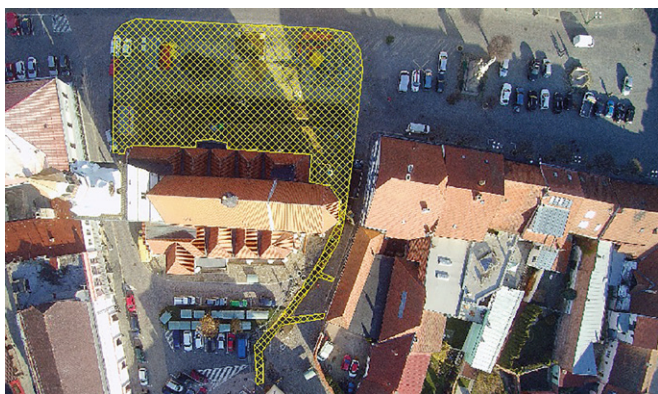
Marek Kalábek, Jakub Vrána

Ivančice (okr. Brno-venkov)

Palackého náměstí, parc. č. 117, 3163/1.

Středověk, novověk. Hřbitov. Město. Záchranný výzkum.

Od září roku 2018 do března roku 2019 probíhal v centru města záchranný archeologický výzkum, který byl vyvolán rekonstrukcí části Palackého náměstí a odvlhčením kostela Nanebevzetí Panny Marie (obr. 42). Byl proveden společností Archaia Brno z. ú. na základě objednávky Města Ivančice. Sledován byl především prostor severně od kostela, kde došlo ke značným úpravám terénu. Pro bezbariérový přístup do kostela byl původní terén v šíři šesti metrů a v délce boční lodi snížen tak, aby nová úroveň dlažby odpovídala podlaze kostela. Výkopy na východě i západě přecházely v postupně se zvedající rampu a na severu byly postaveny schody. Severně od schodiště byl původní povrch nahrazen novou dlažbou a kvůli odvodu dešťové vody zde došlo k přespadování pomocí vybudování tzv. elipsy. Značnou část výzkumu pak vyvolalo budování dešťové kanalizace. Ta začínala zhruba ve čtvrtině délky kostela a ve vzdálenosti 7,5 m od severní boční lodi vedla 33 m rovnoběžně s kostelem směrem k východu. V úrovni presbytáře se stáčela k jihu, procházela těsně za kněžištěm a pak pokračovala k jihozápadu, kde byla zaústěna do mlýnské strouhy.

Obr. 42. Ivančice, Palackého náměstí. Zkoumaná plocha. Zpracování Archaia Brno z. ú.

Abb. 42. Ivančice, Platz Palackého náměstí. Ausgrabungsfläche. Kartierung Archaia Brno z. ú.

Zkoumané území se nachází na mírném svahu, který klesá jihovýchodním a jižním směrem do inundace řeky Jihlavy. Kostel je písemně doložen od roku 1221, kdy je v listině markraběte Vladislava Jindřicha pro velehradský klášter mezi svědky poprvé zmiňován ivančický farář Matěj z Ivančic (CDB II, 198, č. 213). Při kostele se nacházel hřbitov. Archeologický výzkum však prokázal, že se zde pohřbívalo již od přelomu 11. a 12. století. Od 2. poloviny 13. století byla zkoumaná plocha součástí intravilánu města, které bylo do 2. poloviny 15. století městem královským (Doležel 2002).

Pohřby vytvářely 0,6–0,8 m silnou vrstvu. Nejnižší úroveň pohřbů se nacházela 1,2–2,1 m pod původním terénem, což by ukazovalo, že sklon původního svahu byl větší. Nejvýše se pohřby nacházely při severozápadním rohu kostela a nejnižší

jihovýchodně od kostela. Celkem bylo prozkoumáno na 630 pohřbů. Intenzivní pohřbívání nedovolovalo rozlišit jednotlivé hrobové jámy a u řady pohřbů se dochovaly v anatomické poloze pouze segmenty kosterních pozůstatků. V severním úseku kanalizace se podařilo prokopat i vrstvy pod hrobovými zásypy. Svrchní byla kulturní vrstva s pravěkou a raně středověkou keramikou o mocnosti 0,3 m. Pod ní se nacházela tmavě hnědá plastická hlína půdního typu o mocnosti 0,4 m, který dosedal na okrovou sprašovou hlínu.

Pohřby lze rozčlenit do čtyř fází. Nejstarší zachycené pohřby na zkoumané lokalitě pocházely z přelomu 11. a 12. století (I. fáze pohřbívání). Datuje je trojhrob ženy se dvěma dětmi, vybavený esovitými záušnicemi (obr. 43, 44.) Lze předpokládat, že se jednalo o matku se dvěma dcerami. Orientace pohřbu byla ve směru západ–východ. Žena ležela na levém boku se skrčenými nohama, čelem k dcerám, které naopak ležely na pravém boku čelem k matce. Ostatní skelety této první fáze pohřbívání ležely na zádech s nataženými nohama ve směru západ–východ. Neměly u sebe žádné milodary ani osobní vybavu. K první fázi pohřbívání se podařilo přiřadit jedenáct jedinců.

Obr. 44. Ivančice, Palackého náměstí. Esovitá záušnice z pohřbu 1882. Foto Archaia Brno z. ú.

Abb. 44. Ivančice, Platz Palackého náměstí. S-förmiger Schläfenring aus Grab 1882. Foto Archaia Brno z. ú.

Obr. 43. Ivančice, Palackého náměstí. Trojhrob (1881, 1882, 1894) z přelomu 11. a 12. století. Foto Archaia Brno z. ú.

Abb. 43. Ivančice, Platz Palackého náměstí. Drei Skelette in einer Grabgrube (Grab 1881, 1882, 1894) aus der Wende vom 11. zum 12. Jahrhundert. Foto Archaia Brno z. ú.

II. fáze pohřbívání byla vyčleněna na základě existence kamenné konstrukce (obr. 45), která vznikla někdy v průběhu 12. století či na počátku 13. století a zmenšila a ohradila tak pohřební areál z předchozího období. Výše popisovaný trojhrob se nacházel částečně pod touto konstrukcí. Nejpozději v 15. století byla tato rozebrána a hroby z následující fáze byly často položeny na ní a mnohdy její zbytky značně poškodily. Dochovala se nám z ní často pouze nejnižší vrstva kamenů. Spáry mezi kameny byly vyplněny tmavě hnědou plastickou hlínou, pouze v místech, kde byla konstrukce dochována lépe než jako nejnižší řada kamenů, byly dokumentovány zbytky po písčité maltě. Z uvedené konstrukce bylo sledováno její severovýchodní nároží a severní část v délce 24,5 m. Dokumentována byla víceméně na profilu, proto neznáme sílu zdiva. Východní stěna, která byla se severní provázána a již se podařilo zachytit jen v nepatrné délce 0,6 m, poukazovala na to, že se mohlo jednat o masivní zdivo o síle až 1,4 m. Dochovalo se jen velmi málo pohřbů souvisejících s touto konstrukcí, zničilo je intenzivní mladší pohřbívání.

III. fáze pohřbívání souvisí s rozšířením pohřebního areálu. V průběhu 15. století jej začala ohraničovat nově vzniklá ohradní zeď. Pohřbívání převážně končí rokem 1560, kdy byl hřbitov přesunut ke kostelu Nejsvětější Trojice. Tato fáze tedy zahrnuje pohřby z 15. a 16. století a spadá do ní převážná většina z 630 dokumentovaných pohřbů. Pohřbívalo se buď přímo do země, nebo do rakve. Orientace je hlavně ve směru západ–východ, ale existují také odchylky a vyskytnou se tak i hroby orientované sever–jih. Většina hrobů byla bez milodarů a osobní vybavy. Pokud se již nějaká osobní vybava objevila, tak se nejčastěji jednalo o zbytky spínadel z pohřebního rubáše a o části růžence, ať již o jednotlivé korálky či křížky. Výjimečně při sobě měli pohřbení medailonky či prsteny. U šesti pohřbů byly na lebce zachyceny stopy po zdobených čelenkách.

Obr. 45. Ivančice, Palackého náměstí. Konstrukce s. j. 920, která byla postavená ve 12. či na počátku 13. století. Foto Archaia Brno z. ú.

Abb. 45. Ivančice, Platz Palackého náměstí. Mauer Nr. 920 aus dem 12. oder dem Anfang des 13. Jahrhunderts. Foto Archaia Brno z. ú.

IV. fáze pohřbívání zahrnuje období po roce 1560. Ojedinele se při kostele Nanebevzetí Panny Marie asi pohřbívalo i po přesunutí hřbitova a definitivně bylo pohřbívání ukončeno až za josefínských reforem. Odpovídaly by tomu některé pohřby při severní stěně kostela. Areál byl i v této době ohrazen zdí z 15. století. Stála zde až do 2. poloviny 18. století, kdy byla částečně přestavěna, v průběhu 19. století byla zcela zbourána a prostor při kostele byl přičleněn k přilehlému náměstí.

Mimo samotný pohřební areál byl zdokumentován i prostor severně od hřbitovní zdi. Stavební práce se v tomto prostoru omezily na výměnu dlažby a přespádování povrchu. Pouze v místech, kde měla být osazena konstrukce pro ukotvení vánočního stromu, byla vyhloubena sonda o rozměrech 2 × 2 m a hloubce 2,3 m. Na profilech této sondy byl dokumentován nárůst terénu ve 14. a 15. století. Geologické podloží se nalézalo pod niveletou dna stavební jámy. Ve zbylém odkrytém prostoru byla zachycena rozsáhlá budova, která měla minimálně tři stavební fáze. V místě styku s ohradní zdí hřbitova byla však porušena inženýrskou sítí, pravděpodobně výkopem pro kanalizaci z 19. století, nešlo proto zjistit vztah mezi odkrytými konstrukcemi a ohradní zdí hřbitova z 15. století. Nejmladší fáze budovy měřila přes 25 m a byla rozčleněna na 6 místností (obr. 46). Budova souvisela buď s kostelem, nebo s přilehlým tržištěm. Je vyobrazena ještě na plánu města z poloviny 18. století.

Obr. 46. Ivančice, Palackého náměstí. Raně novověká budova související buď s kostelem, nebo s tržištěm, která je patrná ještě na plánu města Ivančic z poloviny 18. století. Foto Archaia Brno z. ú.

Abb. 46. Ivančice, Platz Palackého náměstí. Frühneuzeitliches Gebäude, das entweder mit der Kirche oder mit dem Marktplatz zusammenhing und noch auf einem Stadtplan aus der Mitte des 18. Jahrhunderts zu sehen ist. Foto Archaia Brno z. ú.

Literatura

CDB II: *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomus II.*, ed. G. Friedrich, Praga, 1912.

Doležel, J. 2002: Dějiny Ivančic v raném a vrcholném středověku. Od počátku slovanského osídlení do roku 1460. In: J. Čejka (ed.) a kol.: *Ivančice – Dějiny města*. Ivančice: Město Ivančice, 67–173.

Zusammenfassung

Ivančice (Bez. Brno-venkov), Platz Palackého náměstí, Parz. Nr. 117, 3163/1. Mittelalter, Neuzeit. Kirchhof. Stadt. Rettungsgrabung. Die Ausgrabung erfolgte im Zentrum der Stadt Ivančice auf dem Palackého náměstí bei der Kirche Mariä Himmelfahrt. Untersucht wurde ein Teil des mittelalterlichen und neuzeitlichen Friedhofs, dokumentiert wurden 630 Bestattungen. Die ältesten Gräber stammen aus der Wende vom 11. zum 12. Jahrhundert. Am häufigsten waren Bestattungen aus dem 15. und 16. Jahrhundert. Im Jahre 1560 wurde der Kirchhof zur Dreifaltigkeitskirche verlegt, doch in beschränktem Maße beerdigte man bei der Kirche Mariä Himmelfahrt noch bis zu den Reformen Kaiser Josephs II. Die Gräber waren überwiegend in Richtung West–Ost orientiert, in der Neuzeit kamen häufiger auch anders orientierten Bestattungen vor. Man bestattete direkt in die Erde, später dann überwiegend in Särgen. Seit dem 12. Jahrhundert wurde das Kirchhofsareal umgrenzt. Im 15. Jahrhundert wurde eine neue Kirchhofsmauer gebaut und das Kirchhofsareal vergrößert. Bei der nördlichen Kirchhofsmauer wurde ein Gebäude dokumentiert, das mindestens zweimal umgebaut wurde und bis in die 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts bestand. Die Funktion des Gebäudes ist nicht bekannt. Es dürfte mit der Kirche oder mit dem Marktplatz in Zusammenhang stehen.

Pavel Staněk

Jamolice (okr. Znojmo)

Hrad Templštejn.

Vrcholný středověk. Hrad. Záchraný výzkum.

V roce 2019 realizovala Archaia Brno z. ú. ve spolupráci s archeologickým pracovištěm Národního památkového ústavu, územním odborným pracovištěm v Brně záchraný archeologický výzkum, jenž doprovázel zpřístupnění a základní statické zajištění zříceniny hradu Templštejn. Samotný hrad byl na sklonku 13. století postaven řádem templářů. Zanikl pak snad někdy po polovině 16. století (Plaček 2001, 637–639).